

“BİR HAYDUDUN PEŞİNDEN HEP
BAŞKA BİR HAYDUT KOŞTURUR.”

STEFAN

ZWEIG

GÖMÜLÜ
ŞAMDAN

Çeviri: ANIL ALACAOĞLU

♥ can
modern

STEFAN ZWEIG

GÖMÜLÜ
ŞAMDAN

Can Modern

Gömülü Şamdan, Stefan Zweig

Almanca aslından çeviren: Anıl Alacaoğlu

Der begrabene Leuchter

İlk baskı: Insel, 1937

Çeviride kaynak alınan basım: S. Fischer, 2007

2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Temmuz 2020, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 10 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Şebnem Sunar

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4373-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750743733

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

STEFAN ZWEIG

GÖMÜLÜ
ŞAMDAN

UZUN ÖYKÜ

Almanca aslından çeviren

Anıl Alacaoğlu

♥can

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dünün Dünyası, 1985

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düşün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Amerigo: Tarihsel Bir Yanlışlığın

Hikâyesi, 2005

Marie Antoinette, 2006

Sabırsız Yürek, 2006

Joseph Fouché, 2007

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığa Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

*Üç Usta: Balzac, Dickens,
Dostoyevski*, 2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

*Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar:
Casanova, Stendhal, Tolstoy*, 2017

O muydu?, 2018

Bir Kalbin Çöküşü, 2018

Olağanüstü Bir Gece, 2019

*Émile Verhaeren: Modern Bir Şairin
Portresi*, 2019

Karmaşık Duygular, 2020

Brezilya, 2020

Rahel Tanrı'yla Hesaplaşıyor, 2020

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanarak 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

ANIL ALACAOĞLU, 1989'da Akhisar'da doğdu. Ege Üniversitesi'nde Alman Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. 2009'da ilk kitabı *Üçüncü Sınıf Kadın* yayımlandı ve muzır neşriyat olarak tanımlandı. Alacaoğlu bugüne dek Michael Ende, Andrzej Sapkowski, Frank Schätzing, Gustav Meyrink, Sibylle Berg, Rolf Dobelli ve Sebastian Fitzek gibi yazarlardan çeviriler yaptı.

455 yılının güneşli bir haziran günü Roma'daki Circus Maximus Hipodromu'nda dev gibi bir Heruli'yle¹ Hyrkania'dan² getirilen bir erkek domuz sürüsü arasında geçen kanlı dövüş henüz sona ermişti ki öğleden sonra saat üçte, binlerce seyircinin arasında patlak veren bir huzursuzluk yayılmaya başladı. Önce sadece yakındakiler fark etmişti: Saray görevlilerinin tam ortasında İmparator Maximus'un oturduğu, halılar ve heykellerle güzelce süslenip kalabalıktan ayrılmış tribüne, belli ki soluk soluğa kalmış atından yeni inmiş, üstü başı toz içinde bir ulak girdi, haberi imparatora iletir iletmez imparator bütün âdetlere karşı gelerek heyecanlı oyunun tam ortasında ayağa kalktı; bütün saray ahalisi belirgin bir telaşla hemen imparatorun peşinden gitti, senatörlere ve diğer makam sahiplerine ayrılan koltuklar da çok geçmeden boşaldı. Önemsiz bir sebep yüzünden böyle apar topar kalkılmazdı. Tiz sesli fanfarların yeni bir hayvan dövüşünü duyurmaları, Numidya'dan³ gelen, uzun, siyah yelesi

1. Heruli'ler, MS 3. yüzyılda Azak Denizi kıyısında yaşadığı düşünülen, daha sonra Orta Avrupa'ya göç eden bir Doğu German kabilesi. (Ç.N.)

2. Eski çağlarda Hazar Denizi'nin güneydoğu sahiline verilen isim. (Ç.N.)

3. Romalıların Sahra'nın kuzeyindeki bir bölgeye verdiği ad. (Ç.N.)

bir aslanın kaldırılan parmaklıkların ardından boğuk bir kükremeye gladyatörlerin kısa bıçaklarına doğru koştu- rulması boşunaydı – korkulu, endişeli, meraklı yüzlerin solgun köpükleriyle taşan, koyu bir huzursuzluk dalgası çoktan karşı konulmaz bir raddeye ulaşmıştı ve bir sıradan diğerine sıçrayarak ilerliyordu. İnsanlar yerlerinden fırladı, asillerin boşalan yerlerini gösterdiler, sorular sorup gürültü ediyorlardı, bağıyor, ıslık çalıyorlardı; işte o zaman aniden, kimden çıktığını kimsenin bilmediği muğlak bir söylenti yayıldı; Vandallar, şu Akdeniz'in korkulan korsanları, güçlü bir donanmayla limana yanaşmışlardı, kaygısız şehre doğru yola koyulmuşlardı bile. Vandallar! Bu sözcük önce ağızdan ağza yayılan cılız bir fısıltıydı sadece, sonra aniden, “Barbarlar, Barbarlar!” diye canhıraş bir çığlığa dönüştü, taş basamaklı hipodromun çevresinde yüzlerce ses, binlerce ses uğulduyordu; olağanüstü bir insan kalabalığı ani ve şiddetli bir rüzgâr darbesiyle itilmiş gibi panik içinde çıkışa doğru koşuşturmaya başladı. Bütün düzen altüst olmuştu. Muhafız alayı ve nöbetçi askerler yerlerini terk etmiş, insanlarla beraber kaçıyorlardı; insanlar oturakların üzerinden atlıyor, yumrukları ve kılıçlarıyla kendilerine yol açıyor, çığlık çığlığa bağırarak kadınları ve çocukları eziyorlardı; çikışların önünde, birbirine girmiş insanlardan daireler çizen, çığlıklar atan yığınlar oluşmuştu. Az önceye kadar seksen bin insanı uğuldayan koyu bir kalıba sıkıştıran hipodrom birkaç dakika içinde tümüyle boşalmıştı. Yumurta biçimindeki basamaklı alan, yaz güneşinin altında terk edilmiş bir taşocağı gibi soğuk, sessiz ve ıssızdı. Yalnızca aşağıdaki arenada –dövüşçüler çoktan birbiri peşi sıra kaçmıştı– unutulmuş aslan siyah yelesini sallıyor, aniden beliren boşluğa meydan okurcasına kükrüyordu.

Gelenler Vandallardı. Artık telaş içinde ulak üstüne ulak geliyordu, her haber bir öncekinden daha kötüydü.

Yüzlerce yelkenli ve kadırgayla karaya yanaşmışlardı, becerikli, çevik bir halktı bu; Berberi ve Numidyalı, beyaz paltolu atlılar, uzun boyunlu, atik aygırlarıyla asıl ordunun önünden liman caddesinde şimdiden ok gibi ilerliyorlardı; yarın, yarın değilse öbür gün haydut sürüleri kapılara dayanırdı ve hiçbir savunma hazırlığı yapılmamıştı. Paralı asker ordusu uzakta, Ravenna civarında savaşıyordu, surlar Alarik¹ Roma'yı yağmaladığından beri viran haldeydi. Kimse savunmayı düşünmüyordu. Zenginler ve asiller hayatlarıyla hiç değilse mallarının bir kısmını kurtarabilmek için hızla katırlar, arabalar hazırlattılar. Ama artık çok geçti. Çünkü halk, asillerin onlara iyi günde baskı yapıp kötü günde korkakça kaçmalarına müsamaha etmek istemiyordu. İmparator Maximus kurmay heyetiyle saraydan kaçacak olunca üzerine önce lanetler, sonra da taşlar fırlatıldı; sonunda kızgın alt tabaka korkağın üzerine çullandı, acınacak haldeki imparatorlarını caddede sopalarla, baltalarla öldürdüler. Gerçi daha sonra her akşam olduğu gibi kapılar kapatıldı ama tam da bu yüzden korku, şehrin içinde kapalı kaldı; korkunç bir şey olacağı hissi ışısız, suskun evlerin üzerine kokuşmuş bir bataklık sisi gibi ağır ağır çökmüştü, ürperti ve dehşet içinde solan, kaybedilmiş şehrin üzerine boğucu bir örtü gibi karanlık serilmişti; her zaman kayıtsız olan yukarıdaki yıldızlarsa ilgisizlikle, hafif hafif parıldıyorlardı ve ay her gece olduğu gibi gümüş boynuzunu göğün mavi duvarına takmıştı. Roma seçiren sınırlarıyla uykusuz yatıyor, başı şimdiden kütüğe yatırılmış bir mahkûm gibi barbarları, kaçıışı olmayan ve çoktan havalanmış darbeyi bekliyordu.

Bu sırada Vandallar yavaş, emin, planlı ve muzaffer adımlarla limandan Roma'nın boş caddelerinde ilerli-

1. I. Alarik (370-410): Roma'yı işgal ederek Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan Germen asıllı Vizigot kralı. (Y.N.)

yordu. Sarışın, uzun saçlı Germen savaşçılar talimli asker adımlarıyla, yüzer kişilik bölükler halinde yürüyorlardı, ön taraftaysa çölün yardımcı halkı, esmer tenli ve kömür karası saçlı Numidyalılar, üzengisiz ve göz alıcı manevralarla güzel cins atlarını gürültüyle koşturuyordu. Alayın ortasında atıyla ilerleyen, Vandalların kralı Genserik vardı. Eyerinden, yürüyen halkına samimi bir memnuniyetle gülümsüyordu. Yaşlı ve tecrübeli savaşçı gözcüleri sayesinde çoktandır biliyordu ki ciddi bir direnişle karşılaşmaktan korkmalarına gerek yoktu, bu kez önemli bir çatışmaya değil, tehlikesiz bir yağmaya hazırlanmışlardı. Sahiden de ortada tek bir düşman askeri görünmüyordu. Ancak güzelce düzleştirilmiş liman caddesinin Roma'nın iç meydanına çıktığı Porta Portuense'ye geldiklerinde kralın karşısına bütün nişanlarını takmış, etrafı ıslıl ıslıl papazlarla çevrelenmiş halde Papa Leo çıktı, Papa Leo daha birkaç yıl önce korkunç Attila'yı Roma'yı esirgesin diye derinden etkileyen aksakallı ihtiyardı, o zamanlar kâfir Hun akıl almaz bir alçakgönüllülikle papanın ricasını kabul etmişti. Genserik de bu haşmetli aksakallıyı görünce atından indi, topallayarak (sağ ayağı kısıydı) kibarca yanına yaklaştı. Ama ne balıkçı yüzüğünü taktığı elini öptü ne de dindarca diz çöktü, çünkü Katolik Kilisesi'ni reddeden bir Ariusçu¹ olarak papaya yalnızca gerçek Hıristiyanlığı ele geçiren bir zorba gözüyle bakıyordu; papanın kutsal şehri esirgemesi için yalvararak Latince verdiği söylevi soğuk bir kibirle karşıladı. Hayır, endişelenmeyin, dedirtti tercümanına, canice şeyler yapacağından korkmalarına gerek yoktu, kendisi bir savaşçı ve bir Hıristiyandı. İktidar

1. 4. yüzyıl başında İskenderiyeli rahip Arius tarafından ortaya atılan Hıristiyan öğretisi. Bu görüş İsa'nın tanrılığı inancına karşı çıkar. Varlığı kendinden olmayan Oğul'un Tanrı olamayacağını savunur. (Y.N.)

bağımlısı bu şehir binlerce ama binlerce şehri yağmalamış, yerle bir etmiş olmasına rağmen, kendisi Roma'yı ateşe vermeyecek ve yıkmayacaktı. Yüce gönüllülüğüyle hem kilisenin mallarını hem de kadınları koruyacak, muzafferin ve güçlü olanın hakkı olan ganimeti yalnızca *sine ferro et igne*¹ toplayacaktı. Ama tavsiyesi –atlarının bakıcısı yeniden üzengeye çıkmasına yardım ederken Genserik bunu tehditkâr bir sesle söyledi– hiçbir gecikme olmadan Roma'nın kapılarının ona açılması yönündeydi.

Her şey Genserik'in istediği gibi oldu. Tek bir mızrak fırlatılmadı, tek bir kılıç çekilmedi. Bir saat sonra Roma'nın tamamı Vandalların elindeydi. Ama muzaffer korsan alayı savunmasız şehre başıbozuk bir sürü gibi yayılmadı. Uzun boylu ve yapılı, sarışın savaşçılar Via Triumphalis'ten, Genserik'in demirden, sert eliyle dizginlenmiş düzenli sıralar halinde geçtiler, yalnızca zaman zaman suskun dudaklarıyla ganimet vaat ediyor gibi görünen binlerce ama binlerce beyaz gözlü heykele meraklı bakışlar attılar. Genserik şehre girdikten hemen sonra imparatorun terk edilmiş ikametgâhı Palatinum'a yöneldi. Fakat ne korku içinde sıraya dizilmiş bekleyen senatörlerin hürmetlerini sunmalarını kabul etti ne de ziyafet sofrası kurdurttu. Zengin vatandaşların katılımını yumuşatmak umuduyla getirdiği hediyelere gözucuyla bile bakmadı, katı bir asker olarak hemen bir haritanın üzerine eğildi, şehrin hazinelerini en hızlı, aynı zamanda da en detaylı şekilde toplamak için plan yapmaya koyuldu. Şehrin her bölümüne yüz kişilik birlikler atadı, her birliğin başındaki askerini adamlarının disiplininden sorumlu kıldı. Çünkü şimdi başlayan şey, vahşi ve kurlsız

1. (Lat.) Kılıç ve ateş olmadan. (Ç.N.)

bir yağma değil, planlı ve yöntemli bir soygundu. Önce Genserik'in emri üzerine şehrin kapıları kapatıldı, her birine nöbetçi yerleştirildi ki koca şehirde bir bilezik, bir madenî para bile ondan kaçırılmasın. Sonra askerler mavnalara, arabalara, yük hayvanlarına el koydu, binlerce köle mümkün olduğunca kısa sürede Roma'nın hazinelerinde sakladığı her şeyi Afrikalı soyguncuların yuvasına eksiksiz taşımakla görevlendirildi. Böylece planlı yağma, soğuk ve patırtısız bir tarafsızlıkla başladı. Bir kasabın öldürülmüş bir hayvanı parçalarına ayırırkenki sakinliği ve ustalığıyla, yaşayan şehrin on üç gün içinde karnı yarıldı, organları hâlâ hafif hafif titreyen bedeninden parça parça çıkarıldı. Her bir bölük, Vandal bir asilzadenin önderliğinde ve bir yazmanın eşliğinde ev ev, tapınak tapınak dolaştı; içlerindeki değerli ve taşınabilir her şeyi tek tek topladılar; altın ve gümüş kapları, mızrakları, madenî paraları, mücevherleri, Kuzey ülkelerinden getirilen amber kolyeleri, Transilvanya kürklerini, Karadeniz'den çıkarılan malakit taşlarını ve çekiçle dövülmüş Fars kılıçlarını topladılar. İşçileri, mozaikleri tapınak duvarlarından özenle sökmeye ve somaki taşından çinileri peristillerden kırıp çıkarmaya zorladılar. Her şey önceden düşünülmüş, çalışılmıştı ve titizlikle yapılıyordu. Zafer taklarındaki bronz kaplamaları zarar görmesinler diye işçiler bocurgatla çıkardılar, Jüpiter Capitolinus Tapınağı'nın altın çatısını, binayı yağmaladıktan sonra kölelere parça parça söktürdüler. Genserik, metali almak için yalnızca taşınamayacak kadar büyük olan bronz sütunların parçalanmasını ya da testereyle kesilmesini emretti. Sokak sokak, ev ev özenle soyuldu şehir, yaşayanların meskenleri geride bir şey kalmamacasına boşaltıldıktan sonra ölülerin mekânı olan tümülüsleri açtılar. Taş lahitlerin içinde yatan ölmüş prenseslerin sönük saçlarından mücevher kaplı tarakları, etsiz kemiklerden al-

tın bilezikleri çıkardılar, metal aynaları ve ölülerin mühür yüzüklerini çaldılar, hatta haris elleriyle, ölülerin kendilerini diğer âleme taşıyacak kayıkçıya ödeme yapabilmeleri için ölülerle birlikte mezara konulan bakır paraları bile aşırıldılar. Daha sonra bütün bu yağmalardan elde edilen ganimetin tamamı ayrı ayrı yığınlar halinde taşınıp önceden belirlenen bir yerde toplandı. Artık altın kanatlı Zafer Tanrıçası Nike, içinde bir azizenin kemiklerinin olduğu, taşlarla süslü bir sandığın ve asil bir hanımefendiye ait oyun zarının yanında yatıyordu. Gümüş külçeler erguvani giysilerin, nefis dökme camlar, kaba metalin yanına yığılmıştı. Yazman soyguna bir miktar yasallık havası katmak için her bir parçayı Kuzey'e özgü katı harflerle uzun parşömenine kaydediyordu; Genserik ise maiyetiyle birlikte topallayarak kalabalığın arasından geçiyor, eşyaları değneğiyle yokluyor, mücevherlerini kontrol ediyor, gülümseyip adamlarını övüyordu. Ağzına kadar dolu arabaların ve mavnaların şehirden ayrılışını büyük bir memnuniyetle izledi. Ama tek bir ev yakılmamış, bir damla kan dökülmemişti. Bir maden ocağındaki yük vagonlarının bir aşağı inip bir yukarı çıkmaları, bir dolup bir boşalmaları gibi araba konvoyu on üç gün boyunca sakince ve bir düzen dahilinde limandan denize, denizden limana taşıdı. Dolu çıkıyor, boş dönüyorlardı, öküzler ve katırlar çoktan yükün altında soluk soluğa kalmışlardı, çünkü geçmişte, on üç gün içinde bu Vandal soygunundan daha fazla ganimetin kaldırıldığı hiç olmamıştı.

On üç gün boyunca bin haneli bu şehirde tek bir insan sesi duyulmadı. Kimse yüksek sesle konuşmuyordu. Kimse gülmüyordu. Evlerdeki telli çalgılar susmuştu, kiliselerden ilahi sesleri yükselmeyordu. Yalnızca sabit olanı yerinden söken çekicinin sesi işitiliyordu; yıkılan taşların patırtısı, aşırı yüklü arabaların gıcirtısı ve üzerle-

rine sürekli olarak gaddarların kırbacı inen bitkin yük hayvanlarının boğuk böğürtüsü duyuluyordu. Bazen insanların kendileri için korkmaktan beslemeyi unuttuğu köpekler uluyordu, bazen de nöbetçiler yer değiştirirken duvarların üzerinden kasvetli bir boru sesi uğulduyordu. Evlerindeki insanlarsa soluklarını tutmuşlardı. Dünyanın galibi olan şehir düşmüştü ve geceleri boş sokaklarda esen rüzgârın sesi, damarlarındaki son kanın çekildiğini hisseden bir yaralının takatsiz iniltisine benziyordu.

Yağmanın on üçüncü gecesı Tiber Nehri'nin sol kıyısında, sarı nehrin çok yemiş bir yılan gibi miskin miskin kıvrandığı yerde, Roma'nın Yahudi cemaati, Moşe Avtalyon'un evinde toplanmış, oturuyordu. Moşe Avtalyon cemaatte önemli biri değildi, Kitap'ı çok iyi bilmeyen, yaşlı, kaba bir işçiydi yalnızca ama bir araya gelmek için onun evini seçmişlerdi çünkü düz zeminli atölyesi diğerlerinin dar, köşeli odalarından daha çok yer sağlıyordu. On üç gündür hepsi kül rengi, bitkin yüzleriyle, beyaz kefenlerinin içinde her gün burada buluşuyor, kapalı kepenklerin gölgesinde, asılı makaraların, boyalı kumaşların ve geniş varillerin arasında can sıkıcı ve neredeyse baygın bir inatçılıkla dualar ediyorlardı. O zamana kadar Vandalların bir zararını görmemişlerdi. Asilzadele rin ve yazmanların eşlik ettiği birlikler, birçok taşkının sebep olduğu rutubetin evlerin fayanslarına sünger gibi yerleştiği, sızdıran duvarlardan soğuk gözyaşları gibi aktığı basık ve dar Yahudi sokağından iki-üç kez geçmişti; küçümser bir bakış yeterli olmuş, işinin ehli soyguncular bu sefaletin içinde soyulacak hiçbir şeyin olmadığını anlamışlardı. Burada mermer kaplamalı peristiller, altın ışıltılı yemek odaları parıldamıyor, tunç heykeller ve vazolar saklanmıyordu. Bu yüzden soyguncu birlikleri al dırmadan yanlarından geçip gitmişler, ne haraç ne de

yağmayla tehdit etmişlerdi. Ama yine de Romalı Yahudilerin yürekleri sıkışıyordu, korkutucu bir önseziyle birbirlerine sokuluyorlardı. Çünkü yaşadıkları ülkede, şehirde yaşanan bir felaket –nesillerdir biliyorlardı bunu– önünde sonunda onların felaketine dönüşüyordu. Halklar iyi günde unutturdu onları, aldırmazlardı. O zaman soylular süslenir, binalar yaptırır, ihtişam yaratırlardı, alt tabaka da avlanmanın, oyun oynamanın kaba zevkine dalardı. Ama ne zaman bir sıkıntı doğsa onları suçlarlardı. Düşmanın zafer kazanması kötüydü, bir şehrin yağmalanması kötüydü, veba ya da bir hastalığın ülkede yayılması kötüydü. Dünyadaki bütün kötülükler, biliyorlardı ki kaçınılmaz olarak onların kötülüğüne olurdu ve yine çoktandır biliyorlardı ki kaderlerine isyan etmenin bir yolu yoktu, çünkü köşe bucak her yerde azınlık-taydılar, köşe bucak her yerde fakir ve güçsüzdüler. Tek silahları duaydı.

O yüzden Romalı Yahudiler, bu karanlık ve tehlikeli yağma günlerinde her akşam gece yaralarına kadar dualar ettiler. Çünkü adil biri, sürekli şiddetin zafer kazandığı, adil olmayan ve çığ bir dünyada yüzünü yeryüzünden Tanrı'ya döndürmekten başka ne yapabiliirdi ki? Yıllardır hep böyle olmuştu. Kâh güneyden kâh doğudan kâh batıdan sarışın, esmer, yabancı halklar gelirdi, hepsi de soyguncuydu, bir guruh galip gelmeyegörsün hemen üstüne bir başkası çullanırdı. Tanrısızlar dünyanın her yerinde savaşıyor ve inançlılara huzur vermiyorlardı. Kudüs'ü, Babil'i ve İskenderiye'yi böyle almışlardı, bugün de Roma yenilmişti. İnsan nerede dinlenmek istese bir huzursuzluk, nerede barış istese bir savaşla karşılaşılıyordu; insan kaderinden kaçamıyordu. Bu bozuk dünyadan kaçmanın, dinlenmenin, avunmanın tek yolu, dua etmekten geçiyordu. Çünkü dua etmek mucizevi bir şeydi. Büyük vaatlerle korkuyu uyuşturuyor, şarkı söy-

lencesine bir vaazla ruhun dehşetini uyutuyordu; yürekteki ağırlığı hafif hafif mırıldanan kanatlarıyla Tanrı katına çıkarıyordu; bu yüzden zor durumda dua etmek iyiydi, beraber dua etmek daha da iyiydi, çünkü beraber taşındığında ağır her şey hafifleşirdi, birlikte yapıldığında bütün hayırlar Tanrı'nın gözünde daha iyiydi.

O yüzden Roma'nın Yahudi cemaati hep birlikte oturup dua ediyordu. Çamaşır yıkama tahtalarını sessizce ve ısrarla ovalayan, yumuşak akışıyla kıyıları yıkayan Tiber Nehri'nin pencere önündeki şırıltıları gibi, usul usul dindarca bir mırıldanma akıyordu sakallarından. Adamların hiçbiri birbirine bakmıyordu, yine de yaşlı, bitkin omuzları aynı ritimle sallanıyordu; aynı duayı, yüzlerce, binlerce kez ettikleri, onlardan önce babalarının, babalarından önce atalarının ettiği aynı duayı ediyorlardı. Dudaklar ne konuştuğunu, duyular ne hissettiğini pek de bilmiyordu; bu ürkek ve sitemkâr ton, sanki karanlık ve uyuşuk bir rüyadan akıyordu.

Birdenbire irkildiler, ani bir hareket eğilmiş başları dimdik yukarı kaldırdı. Tokmak sertçe kapıya vurulmuştu. Ani olan her şeyden korkarlardı, kanlarına işlemişti bu yaban ellerdeki Yahudilerin. Çünkü bir kapının gece vakti çalınmasından ne hayır gelebilirdi? Mırıltılar maskasla kesilmişçesine sustu, aldırmandan şırıl şırıl akmaya devam eden nehir artık sessizlik sayesinde daha net duyuluyordu. Herkes boğazlarında bir yumruyla kulak kesilmişti. O an tokmak bir kez daha vuruldu, dışarıda bir el sabırsızca sarsıyordu kapıyı. Avtalyon kendi kendine konuşur gibi, "Ben bakarım," dedi, ayaklarını sürüye sürüye kapıya gitti. Masaya yapıştırılmış mumun alevi, açılan kapıdan gelen keskin hava akımından kaçarcasına eğildi; alev ansızın ve hızla titrediydi, tıpkı tüm bu insanların yüreklerinin için için titremesi gibi.

Korku içindeki adamlar ancak içeriye gireni tanıyın-

ca yeniden nefes alabildiler. Gelen imparatorun altın para darphanesinin hazinedarı Hyrkanos ben Hillel'di, cemaatin gururuydu Hillel, çünkü imparatorun sarayına girme izni olan tek Yahudiydi. Sarayın lütfuyla Trastevere bölgesinin karşısında oturuyor ve renkli, zarif kıyafetler giyyordu; ama şimdi paltosu yırtılmıştı, yüzü kir içindeydi.

Herkes –bir haber getirdiğini sezmişlerdi– hemen anlatsın diye sabırsızlıkla etrafını sardı, fakat daha o anlatmadan evvel heyecanından sezilen musibetten rahatsız olmuşlardı.

Hyrkanos ben Hillel derin bir nefes aldı. Besbelli sözü boğazına takılmış, çıkmak bilmiyordu. Sonunda göğüs geçirerek şöyle dedi:

“Gitti. Aldılar onu. Buldular.”

“Neyi buldular? Kim buldu?” diye haykırdılar tek bir ağızdan.

“Şamdanı, Menora'yı. Barbarlar geldiğinde onu mutfaktaki ıvır zıvırın altına saklamıştım. Diğer kutsal emanetleri kasten hazine odasında bıraktım, üzerinde hamursuzların, gümüş borazanların, Harun'un esasının ve buhurdanların durduğu masayı, çünkü hizmetçiler arasında hazinemizden haberdar o kadar çok kişi vardı ki hepsini saklayamazdım. Tapınaktaki emanetlerden sadece birini kurtarmak istedim, Musa'nın şamdanını, Süleyman Mabeti'nden çıkan şamdanı kurtarmak istedim: Menora'yı. Bütün hazineyi yağmalamışlardı, bomboş kalmıştı oda, aramaya devam etmediler, bu kutsal emanetlerden en azından birini kurtardık diye yüreğim rahatlamıştı. Ama kölelerden biri, ruhu kurusun onun, ben şamdanı saklar-ken beni gözetlemiş, kendisini özgür kılsınlar diye haydutlara söyledi bunu. Sakladığım yeri gösterdi, onlar da eşeleyip çıkardılar. Şimdi hepsi çalındı, bir zamanlar en kutsal yerde, Süleyman Mabeti'nde bulunan her şey: ma-

sa, kaplar, hahamın alınlığı ve Menora. Vandallar bu gece, daha bugün şamdanı gemilerine götürdüler.”

Bir an için herkes sustu. Sonra rengi solmuş dudaklardan feryat üstüne feryat koptu. “Şamdanı ha... deme... Menora’yı... Tanrı’nın şamdanını... Vah, vah... Şamdanı efendimizin masasından... Menora’yı!”

Yahudiler sarhoşlar gibi sallanıp birbirlerine çarpıyor, yumruklarıyla kendi göğüslerine vuruyor, acıdan kavruluyormuş gibi yakılarak bellerini tutuyorlardı, bu yaşlı ve ihtiyatlı adamlar aniden kör olmuşlar gibi bağı-rıp çağırıyorlardı.

“Susun!” diye ansızın emretti güçlü bir ses, herkes ânında sustu. Çünkü onlara susmalarını emreden cemaatin en üstünü, en yaşlısı, en bilgesi olan, Kitap’ın büyük yorumcusu Haham Eliezer’di, ona Kab ve Nake, yani Saf ve Temiz ismini takmışlardı. Neredeyse seksen yaşındaydı ve bembeyaz sakalı yüzünü kaplıyordu. Katı düşüncelerin acı veren sapan demiriyle kırışmıştı alını ama gür kaşlarının altındaki gözleri birer yıldız gibi müşfik ve saf kalmıştı. Elini kaldırdı, inceydi eli, yorumladığı parşömenler gibi sararmış, buruşmuştu; gürültüyü pis bir du-manmış gibi savuşturmak için eliyle soldan sağa havayı kesti, basiretli konuşmalar için temiz alan yarattı.

“Susun!” diye tekrarladı. “Çocuklar korkunca bağı-rır, erkekler düşünür. Oturun yerinize de istişare edelim. Beden dinlenirken akıl daha iyi çalışır.”

Erkekler utanç içinde tabure ve sıralara oturdular. Haham Eliezer kendi kendine kısık sesle konuşuyordu, sanki kendisiyle fikir alışverişinde bulunuyor gibiydi.

“Bir felaket yaşanmış, büyük bir felaket. Zaten çoktan elimizden almışlardı, kutsal emanetleri, hiçbirimiz de imparatorun hazine odasına gidip bakamıyorduk, şu Hyrkanos ben Hillel hariç. Ama yine de Titus zamanından beri korunduğunu biliyorduk, oradaydılar, bize ya-

kındılar. Biz kutsal emanetlerin binlerce yıldır dolandığını, Kudüs'te, Babil'de bulunduğunu ama hep yuvasına geri döndüğünü düşündükçe Romalı yabancılar daha dostane görünüyordu gözümüze, sonuçta o yağmalanan emanetler bizimle aynı şehirde bulunuyordu. Kutsal masaya ekmek koyamıyorduk ama ne zaman bir ekmeği bölsük aklımızda o masa oluyordu. Kutsal şamdana bir mum bile dikemiyorduk ama ne zaman bir mum yaksak yabancı evlerde ışıktan mahrum kalan Menora'yı düşünüyorduk. Kutsal emanetler bize ait değildi artık ama güvende olduklarını, korunduklarını biliyorduk. Şimdi bir kez daha başladı, şamdanın göçü, üstelik inandığımız gibi yurduna değil uzaklara götürülüyor, kim bilir nereye. Ama şikâyet etmeyelim. Sadece şikâyet ederek bir çözüme varamayız. İyice bir düşünüp taşınalım.”

Erkekler alınları öne eğik sessizce kulak verdiler. Yaşlı haham eliyle sakalını sıvazlamaya devam ediyordu. Hâlâ tek başınaymış gibi akıl yürütüyordu:

“Şamdan saf altından, sık sık düşünmüşümdür, Tanrı neden armağanımızın bu kadar pahalı olmasını istemişti? Neden Musa'dan ağır, yedi kollu, abartılı işlemeli, çelenkli, çiçekli bir şamdan talep etmişti? Sık sık, böyle olması şamdanı tehlikeye sokar mı, diye düşünmüşümdür, çünkü her zaman zenginlikten kötülük doğar, pahalı her şey soyguncuları kendine çeker. Ama bizim düşüncemizin ne kadar kibirli olduğunu, Tanrı'nın emrettiğinin bizim bilgimizin ve algımızın ötesinde bir anlamı olduğunu bir kez daha anlıyorum. Şimdi anlıyorum ki kutsal emanetlerimiz bunca zamandır pahalı oldukları için korundu. Şayet değersiz metalden yapılsalar, süslü eserler olmasalar haydutlar onları dikkatsizce kırar dökerdi, eritip kılıç ya da kolye yapardı. Ama değerli olanı, kutsallığını bilmeden değerli olana yakışır şekilde korudular. Böylece bir hayduttan başka bir hayduda geçiyor-

lar, hiçbirisi de onlara zarar vermeye cüret edemiyor ve yaptıkları her göç onları Tanrı'ya geri getiriyor.

Şimdi etraflıca düşünelim. Barbarlar; onlar kutsal emanetlerden ne anlar? Onlara göre şamdanımız yalnızca altındandır. Açgözlülüklerini cezbedecek olsa onlara altın ağırlığının iki katını, üç katını verirdik, belki o zaman satın almayı başarırız. Biz savaşamayız, biz Yahudilerin gücü yalnızca fedakârlıktadır. Bütün o ülkelere dağılmış Yahudilere ulak göndermeli, kutsal şamdanı kurtarmak için onlardan yardım istemeliyiz. Bu yıl tapınak bağışına iki katını, üç katını vermeliyiz, sırtımızdaki giysiyi, parmağımızdaki yüzüğü bile. Kutsal emaneti onlardan geri almalıyız, isterse altın ağırlığının yedi katına mal olsun.”

Birinin iç geçirişiyle sözü kesildi. Hyrkanos ben Hillel mahzun bakışlarını yerden kaldırdı.

“Boşuna. Ben çoktan denedim,” dedi sakince. “Benim de aklıma ilk bu geldi. Eksperlerine ve yazmanlarına gittim ama hepsi kaba ve anlayışsızdı. Genserik’in karşısına çıkıp yüksek meblağlar önerdim. Somurtarak dinledi beni, ayağıyla yeri eşeledi. O zaman aklımı kaybettim, Genserik’i sıkboğaz edip ona şamdanın Süleyman Mabe-di’nde bulunduğunu, Titus’un zaferinin en önemli ganimeti diye gizlice Kudüs’ten getirdiğini söyleyerek şamdanı övdüm. Barbar ne kazandığını ancak o zaman anladı, küstahça güldü: ‘Sizin altınınıza ihtiyacım yok. O kadar ganimet topladım ki atlarımın ahırlarına taş döşetebilir, onlara kıymetli taşlardan nallar çaktırayabilirim. Ama madem bu şamdan gerçekten Süleyman’ın şamdanı, öyleyse satılık değildir. Titus zafer kazanıp Roma’ya dönerken onu önünde taşımışsa o zaman benim de Roma’ya karşı zaferimde onu taşımam gerekir. Madem sizin Tanrınıza hizmet etti, şimdi de gerçek Tanrı’ya hizmet etsin. Yürü!’ – böyle diyerek kovdu beni!”

“Gitmemeliydin!”

“Gittim mi sanki? Kendimi önüne attım, dizine kapandım. Ama kalbi ayakkabısındaki demirlerden daha sertti. Taşa vurur gibi tekmeledi beni. Sonra hizmetkârları beni döverecek dışarı attılar, canımı zor kurtardım.”

Hyrkanos ben Hillel’in kıyafetlerinin neden yırtık pırtık olduğunu şimdi anlıyorlardı. Şakaklarından akan kanı da ancak o zaman fark ettiler. Sessizce oturdular orada, öyle sessizdi ki uzaklardan gece vakti hâlâ çekilen yük arabalarının gıcırtağı duyuluyordu, şimdi bir de Vandalların şehrin bir ucundan diğerine kadar yayılan boğuk borazan sesleri geliyordu. Sonra bütün sesler kesildi. Herkes aynı şeyi düşünüyordu: Büyük soygun bitti, şamdanı kaybettiler!

Haham Eliezer bakışlarını güçbela yerden kaldırdı. “Bu gece dedin değil mi, şamdanı bu gece götürecekler?”

“Bu gece. Bir arabayla liman caddesinden geçip gemilere götürecekler, belki bizim konuştuğumuz sırada taşımışlardır bile. Bu borazanlar artçı birliklerin geri gelmesi için çalınıyor. Sabah erkenden gemiye yükleyecekler.”

Haham Eliezer’in başı masanın üzerine giderek daha çok eğiliyordu. Dinlerken uyuyakalmıştı sanki. Aklı başka yerdeymiş gibiydi, diğerlerinin huzursuzlanarak ona baktıklarını hissetmiyordu. Sonra aniden kaldırdı alınını, sakince şöyle dedi:

“Bu gece diyorsun. Güzel. Öyleyse biz de gitmeliyiz.”

Herkes hayret içinde kaldı. Ama yaşlı adam sakince ve kararlılıkla tekrar etti.

“Biz de gitmeliyiz. Bu bizim görevimiz. Kitap’ı, Kitap’taki emirleri düşünün. Sandık ne zaman göç etse biz de yola koyuluyorduk; ancak o dinlendiğinde dinlenebiliyorduk. Tanrı’nın işaretleri göç ediyorsa bizim de onlarla bir göç etmemiz gerekir.”

GÖMÜLÜ ŞAMDAN, YAHUDİLİĞİN KUTSAL EMANETLERİ ARASINDA YER ALAN VE AİT OLDUĞU TOPRAKLARDAN KOPARILAN MENORA'NIN, YEDİ KOLLU ŞAMDANIN YOLCULUĞUNU ÖYKÜLER. TARİH BOYUNCA KUDÜS'TEN BABİL'E GİDEN, TEKRAR KUDÜS'E DÖNEN, TİTUS TARAFINDAN ROMA'YA GÖTÜRÜLEN, ROMA'DAN VANDALLAR TARAFINDAN KAÇIRILARAK KARTACA'YA SÜRÜKLENEN BU KUTSAL EMANET, GÜNÜN BİRİNDE KONSTANTİNOPOLİS'TE YENİDEN ORTAYA ÇIKAR. MUCİZEYE İNANAN VE ÖMRÜ BOYUNCA BU ÂNİ BEKLEYEN BENYAMİN MARNEFES, ŞAMDANI AİT OLDUĞU TOPRAKLARA GERİ DÖNDÜRMEK ÜZERE BİZANS'A GİDER. ÇÜNKÜ: UMUT HEP VARDIR. MENORA'NIN BU UZUN YOLCULUĞU, STEFAN ZWEIG'İN ÖYKÜSÜNDE YAHUDİLERİN YÜZYILLARDIR SÜREGELEN DİASPORA HAYATIYLA ÖZDEŞLEŞİR. GÖMÜLÜ ŞAMDAN SALT BİR KUTSAL EMANETİN DEĞİL, AYNI ZAMANDA BİR HALKIN DA KADER YOLCULUĞUNA IŞIK TUTAR.

#kutsalemanet #menora #yedikolluşamdan #diaspora
#yahudilik #menkibe